

GRETA

Grup de Recuperació
i Estudi
de la Tradició
Arquitectònica

CONÈIXER I APRENDRE DE LA NOSTRA ARQUITECTURA TRADICIONAL

Olga Muñoz, arquitecta directora de GRETA Grup de recuperació i estudi de la tradició arquitectònica.

...Le patrimoine bâti, particulièrement l'habitat, qui parle de la vie quotidienne des hommes, est par conséquent l'un des fondements de l'identité d'un territoire... Bruno Morin

El concepte d'arquitectura tradicional pot tenir una interpretació molt àmplia, doncs la tradició arquitectònica pot englobar tota la manera de fer arquitectura al llarg d'un temps suficient com per considerar-ho ja una tradició.

L'arquitectura i la construcció més representativa i que ha comptat amb més mitjans, sovint és una arquitectura molt ben feta, utilitzant els millors materials i els millors artesans, i evidentment té un gran valor i també és el reflex d'un temps i d'un lloc, però és l'arquitectura més popular, la que no disposava de tant mitjans, la que per necessitat s'ha nodrit més dels recursos disponibles a cada lloc, aquesta característica fa que tingui unes característiques molt particulars, úniques, on era de vital importància l'ús de l'enginy per optimitzar l'energia i els materials. Es tracta d'una arquitectura que rarament es va fer en únic impuls, sinó que va anar-se modulant i adaptant al llarg del temps.

A vegades el seu caràcter humil ha fet que socialment se l'hagi valorat poc, i és per això la més vulnerable, la menys protegida. Ens referim sobretot a l'habitatge, al refugi, la llar, que en el cas concret dels nuclis antics pot semblar que cada peça per si sola no mereixi la nostra atenció però que en canvi en el conjunt de cadascuna de les peces sumades rau el que dona caràcter propi als nostres pobles i ciutats.

En les darreres dècades molt d'aquest patrimoni ha sigut víctima d'enderrocs, d'abandó i en el millor dels casos d'intervencions que han considerat que la seva poca importància no requeria d'un estudi acurat, ni d'un respecte per la seva configuració.

En un primer intent d'aturar la seva desaparició hi hagut una corrent de protecció de façanes, però que ha menystingut tota la seva configuració interior, els seus patis, l'estructura, els materials i les tècniques constructives amb que s'havia format.

Malgrat que en un principi els elements que conformen l'arquitectura tradicional semblen arreu els mateixos: pedra, terra, fusta, ceràmica, calç, guix i poca cosa més, la diversitat de roques, d'espècies vegetals utilitzades, de manera d'aparellar i treballar cadascun dels materials, la disposició dels volums en funció de l'orografia del lloc, etc....acaba portant a una infinitat de variacions. El nostre país te la sort de comptar amb paisatges molt diferents degut tan a una orografia molt accidentada, com a una geologia diversa i condicions climàtiques molt diferents amb molts petits microclimes segons proximitat al mar, altitud, cursos d'aigua, etc. Aquesta diversitat queda palesa amb una gran diversitat d'arquitectura tradicional d'un lloc a l'altre.

Un dels trets que més caracteritza l'arquitectura és la geologia, el fet que la roca que aflora sigui, esquist, calcària, granit, pissarra, basalt, etc, condiciona molt l'aspecte de l'arquitectura de cada lloc, tan pel color com per les característiques de cada roca, si permet ser treballada o no, per les formes naturals en què s'exfolia o en què es troba. També és la roca el que acaba definint els colors dels morters a través dels àrids. Cal tenir en compte que sempre que es podia la pedra que conformava els murs es revestia, era el vestit necessari per una millor estanqueïtat al vent i a la pluja, que garantia un mínim de confort. Revestiment a base de morter de calç i la sorra del lloc, quan es podia es feia algun detall a mode d'ornament amb lliscats més fins emmarcant o encintant, alguna sanefa o detall amb tècniques pictòriques per donar color, a través de la pintura al fresc o amb tremps, decoracions com les que trobem als rellotges de sol. Però el color que predominava era un blanc trencat pels matisos que a cada lloc donava la sorra per fer el morter.

La pedra només es deixava a la vista en els murs de pedra seca de les feixes, en les cabanes, corrals, pallisses, i en tots aquells elements per emmagatzemar la collita o donar refugi al bestiar, però no en els habitats.

En els territoris on no hi ha pedra, sinó el darrer estadi de la seva degradació, la terra, l'argila, les construccions s'adapten a aquest material, i és on trobem construccions fetes amb tàpia, amb terra més graverosa o menys, però la tàpia és sens dubte la tècnica de construcció amb terra més utilitzada al nostre país, on també podem trobar construccions fetes de tova, peça petita de terra crua per pujar paret. La terra també anava revestida, és un bon material constructiu sempre hi quan tingui una base de pedra per tallar la humitat que pujaria per capil·laritat i un coberta amb un bon ràfec per protegir de l'impacte directe de les pluges, i el revestiment acaba d'allargar-li la vida.

Si els exteriors van revestits per evitar filtracions, a l'interior també es feia, pel mateix motiu, i per higiene i confort lumínic. No te res a veure un espai revestit amb un lliscat fi de color clar que la rugositat d'una pedra o terra per reflectir i multiplicar la llum o empassar-se-la tota.

L'altre tret que condiciona molt és l'orografia, la imatge que tots tenim de la masia catalana és pròpia d'espais relativament plans, que permeten desenvolupar una planta amb tres crugies regulars, amb coberta a dues vessants i carener perpendicular a la façana principal oberta a sud. Masies pròpies dels territoris més rics, rodejades de grans camps conreables, això es reflectia

amb incorporació de detalls foranis, elements comprats més enllà de l'entorn, a vegades els brancals i llindes de pedra, o algunes bigues especialment grans. Sovint coincidint amb les èpoques de més bonança al llarg del segle XVII-XVIII van fer-s'hi reformes afegint galeries a base de pòrtics o arcs composant la façana principal i incorporant esgrafiats i color al revestiment final. En aquests casos el llenguatge és torna més universal, més en línia de les tendències del moment donant lloc a masies de gran bellesa amb més punts en comú d'un territori a un altre.

Mentre el llocs amb topografia accidentada i forts desnivells, els masos creixen escalonadament, amb geometries més diverses. Sovint aprofitant els desnivells per fer accessos a peu pla de l'exterior a cadascuna de les plantes, amb espais de transició entre el dins i el fora, eixides i corrals, sovint tancats dins un pati clos darrera uns murs. Amb l'era al punt més alt, més esventat, per fer més fàcil separar el gra de la palla.

Altres elements van determinant les característiques dels volums, els colors, els materials i les tècniques: l'existència de boscos i l'accés a tenir fusta, la possibilitat d'argila per coure rajols i fer voltes de rajol pla, portant l'evolució de les voltes de pedra encofrades, d'arc de canó, pesades i difícils de fer, a les lleugeres de volta de rajol pla, i arc de tres punts, d'ansa de paner o de tartana.

O el tenir roca d'algeps en lloc de roca calcària i llavors substituir el morters de calç per morters de guix molt diferents dels que fem servir d'origen industrial.

Conèixer en profunditat totes les singularitats dels elements que componen el nostre patrimoni és una feina inabastable però és important continuar aquesta tasca no només per documentar abans no desaparegui gran part d'aquets patrimoni tan fràgil per menystingut, si no també perquè molt del coneixements acumulat al llarg de moltes generacions, que es va anar transmeten de manera oral, ara el podem tornar a aprendre gràcies al coneixement incorporat en el propi patrimoni.

Molt d'aquest coneixement ens serà indispensable per poder mantenir aquest preciós llegat i també alhora, ens serà molt valuós per aprendre a construir de manera més sostenible, ambientalment però també a nivell social i econòmic, doncs l'arquitectura tradicional més humil va totalment lligada tan al paisatge com a la seva gent.

